

Z NOVÉ LITERATURY

Horst Klengel, Hammurapi von Babylon und seine Zeit, Berlin 1978, 234 stran

Práce německého orientalisty Horsta Klengela "Chammurabi z Babylonu a jeho doba" (poprvé vyšla r. 1976) se zabývá vděčnou, u nás díky pracím J. Klímy známou, nicméně stále přitažlivou problematikou života a díla velkého starověkého vládce a zákonodárce.

Autor rozebírá v širokém záběru své knihy řadu otázek. V rozsáhlém úvodu seznamuje čtenáře mimo jiné s politickým vývojem Mezopotámie v raně babylonském období. Jádrem práce, přitažlivým pro zájemce o dějiny státu a práva, jsou kapitoly "Chammurabi a základy jeho moci" a "Zákony Chammurabiho a pozdněbabylonské období".

Knihla je doplněna seznamem citovaných pramenů, rozsáhlým poznámkovým aparátem, rejstříky (jmenným a věcným), obrazovými přílohami a 2 mapami.

Balík

Elemér Pólay, Privatrechtliche Denkweise der römischen Juristen, Acta Juridica et Politica, Tom. XXVI, fasc. 6, Szeged 1979, 143 strán

Zaujímavá monografia popredného maďarského profesora rímskeho práva. Autor sa v nej venuje problému, či antické rímske súkromné právo bolo vybudované na vedecko-teoretickom základe, alebo či bolo len usporiadanou alebo neusporiadanou zbierkou právnych riešení.

Už pre najstaršie rímske právo bola charakteristická činnosť označovaná výrazmi "cavere", "agere", "respondere" o čom sú správy u Pomponia aj Ciceróna. Táto primitívna jurisprudencia nebola však ešte právnou vedou v pravom zmysle slova.

V predklasickej dobe sa "cavere" aj "agere" ďalej rozvíjali. Najviac zmien môžeme ale zaznamenať v činnosti zvanej "respondere", ktorá sa rozdelila na štyri kategórie: 1. právna veda pracujúca metódou reguly, 2. právna veda pracujúca metódou definície, 3. tzv. dialektická

právna veda, ktorá začína vytvárať určitý systém, 4. tzv. filozofická právna veda výlučne čerpajúca z helenistického vplyvu.

Klasická jurisprudencia sa opierala predovšetkým o predklasickú právnu vedu výsledky ktorej zjemnila a uviedla do systému. K doterajším trom činnostiam právníkov pristúpila ďalšia významná oblasť, a to "docere, "instituere", čiže vyučovanie práva.

Poklasická právna veda bola poznačená zavádzaním policajno-administratívnych opatrení do štátnej správy: od teraz už právnik neinstruuje advokáta (agere), lebo advokát sa sám stal orgánom štátnej moci ako právnik; vybraní právnici cisárskeho konsistória sa vyjadrujú v mene cisára (respondere); vyučovanie práva dostalo tiež štátnu formu v podobe vysokých škôl (docere).

Vysoko cení autor justiniánskych právníkov-kodifikátorov. Tých nemožno považovať za púhych kompilátorov, ale za mysliace hlavy, ktoré vytvorili celkom nové právne inštitúty a zásady. Kodifikátori (medzi nimi štyria profesori, teda nie praktici) zovšeobecnilí a zjednotili klasické právo, ešte viac ho zjemnili; boli prví, ktorí ho dokázali adaptovať, doplniť a systematizovať.

Autorov záver: aj keď myslenie rímskych právníkov bolo po celý čas kazuistické, predsa sa pokúšali myslieť pomocou filozofických kategórií (regula, definitio, dialektika), pretvárať ich na kategórie právne a tým dávať kazuistike vedecký charakter.

Blaho

Mária Vyvíjalová: Veľká Morava ako slovenská štátna tradícia v Uhorsku. In: Historický Časopis 27, 1979, č. 3, s. 369-397, Res.: rus., franc.

Tradícia Veľkomoravskej ríše zohrala v slovenskej kultúrnej a politickej histórii významnú úlohu. Preto sa autorka podujala skúmať vplyv tejto tradície v dejinách slovenského politického myslenia. Východiskom jej štúdie je anonymný politický spis z r. 1723 v latinčine pod názvom "Murices nobilissimae et novissimae diaetae Posoniensis scriptori sparsi. Sive Apologia pro inclyto comitatu Trenchiniensi" (ďalej len: Apologia). Ako miesto vydania sa udáva Púchov. Už z názvu spisu je zrejmý jeho obranný charakter a celým obsahom bol odvetou na politický spis, ktorého autorom bol Michal Bencsik, profesor na Právnickej fakulte univerzity v Trnave. Bencsik zdôvodňoval v tomto spise politickú nadvládu Maďarov v Uhorsku tým, že krajinu dobyli ako víťazi a

Slováci sa stali ich poddanými. Túto koncepciu spájal aj s bájkou o tom, že Svätopluk vraj symbolicky predal územie svojej krajiny maďarským vojvodcom. Bájkou o tom opieral o kroniky z 13. a 14. stor., ktorých pôvodcovia sa snažili zdôvodňovať patrimoniálne, akoby vlastnícke právo kráľovskej dynastie na územie krajiny. Z týchto kroník čerpali aj mimouhorskí kronikári, medzi nimi aj český letopisec Jan Skála z Doubravky v 15. stor. Autorka skúmala aj rozdiely medzi týmito prameňmi, lebo najmä údajné počínanie Svätopluka sa hodnotilo v niektorých kladne ako mierumilovné, v iných záporne ako naivné.

Bencsikovu argumentáciu o strate práva Slovákov na územie krajiny vysvetľuje autorka ako odraz akcie zemanov Trenčianskej stolice (župy), ktorí podali petíciu na viedenský dvor. Bránili záujmy sedliačkov a remeselníkov proti prechmatom feudálov. Autorom tejto petície bol vzdelaný slovenský právnik Pavol Prileský, stúpenec teórie prirodzeného práva. Oproti tomu Bencsik hlásal tézy reakčnej feudálno absolutistickej monarchie v duchu anglického politika Thomase Hobbesa. Anonymný autor Apologie však argumentoval teóriou o spoločenskej zmluve, a to podľa vzoru anglického mysliteľa Johna Locka. Tézy o údajnom prevode územia krajiny z moci Svätopluka na maďarských vojvodcov chápal tak, že pritom išlo o listivý podvod a násilný vpád Maďarov. Pritom veľmi podrobne rozviedol svoju predstavu o spoločenskom a štátnom zriadení Veľkomoravskej ríše. Kvalifikoval ho ako zákonnú vládu s občianskou rovnosťou a predfeudálnu spoločenskú formáciu s otrokárskou demokraciou. Na tom základe potom zdôvodňoval rovnocennosť a rovnoprávnosť Slovákov v Uhorsku.

Takúto národne obrannú koncepciu potom hlásal aj Matej Bél (1723), neskoršie osvietenci A. Mészáros, J. Sklenár, J. Rohoň a napokon aj Ľ. Štúr. Prispela k náplni politického myslenia v období národného obrodzenia najmä teóriou o spoločenskej zmluve. Vyvodzovala sa z nej predstava o štátnom spoločenstve zbavenom feudalizmu a absolutizmu.

Karpat

Peter Bender, Die Rezeption des römischen Rechts im Urteil der deutschen Rechtswissenschaft, Rechtshistorische Reihe 8, Frankfurt a.M. - Bern - Las Vegas 1979, 168 strán

V nemeckých dejinách mala recepcia rímskeho práva významný vplyv nielen na právny život, ale aj na politickú a spoločenskú štruktúru. To mal v úmysle dokumentovať aj P. Bender, žiak prof. H. Thiemeho, ktorý

sa vo svojej knihe snaží podať historickoprávny prierez názorov na recepciu rímskeho práva od 16. - 20. stor.

Autor neskúmal príčiny recepcie, ale vychádzal z nej ako z historického faktu takže pred zrakom čitateľa defiluje celý rad významných nemeckých právnikov, odsudzujúcich alebo prijímajúcich rímske právo a jeho právne inštitúty. Z veľkých právnikov nemeckého feudalizmu sú v monografii zahrnuté úsudky takých, akými boli Wimpfeling, Freigius, Oldendorp, Hutten, Melanchthon, z doby usus modernus Conring, Schilter, Struve, Stryk. Svojich zástupcov tu má právo prirodzené (Grotius, Thomasius, Wolf, Coccejí, Heineccius, Svarez), historickoprávna škola (Hugo, Thibaut, Savigny, Grimm, Feuerbach, Puchta, Beseler, Bluntschli), aj právny pozitivizmus (Windscheid, Jhering, Stobbe, Stintzing, Mommsen, Sohm, Leonhard, Regelsberger, Gierke, Brunner, Below, Radbruch, Schwerin) - ak máme menovať len tých najvýznamnejších. Z romanistov a právnych historikov 20. stor. v poslednej kapitole nachádzame také osobnosti ako Koschaker, Zycha, Dahm, Fehr, Mitteis, Planitz, Coing, Dulckeit, Genzmer, Molitor, Wieacker, Wesenberg.

Pre dejiny občianskeho práva (Privatrechtsgeschichte), ktoré majú v Nemecku už vlastnú tradíciu, je táto kniha vhodným rámcom na rozšírenie našich znalostí o prijímaní rímskeho práva v stredoeurópskom priestore. Možno ju zaradiť do jedného radu s inými autormi ako napr. Zycha (Deutsche Rechtsgeschichte), Wieacker (Privatrechtsgeschichte der Neuzeit), Wesenberg (Neuere deutsche Privatrechtsgeschichte), Molitor (Grundzüge der neueren Privatrechtsgeschichte), Coing (Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte I-II-III) a pritom ju chápať len ako náčrt názorov niektorých reprezentantov nemeckej právnej vedy v období feudalizmu a kapitalizmu.

Bleho

Zdzisław Kaczmarczyk, Das Fortleben der römischen Städte auf dem Balkan im Mittelalter. Acta Poloniae historica, 41, Warszawa 1980, str. 5-33.

V svazku 21. Právněhistorických studií (1978, str. 282-284) jsme s titulkem "Právněhistorická urbanistika" upozornili na významné dílo prof. Kaczmarczyka (Poznaň), věnované dějinám dalmatských měst. Zdůraznili jsme přitom partie, kde autor - aspoň předběžně - hovořil o problematice, týkající se speciálně dějin státu a práva. Máme nyní

příležitost navázat na zmíněnou recenzi Kaczmarczykovy knihy anotací dalších právněhistorických výsledků, které nejnověji vyšly ze studií předznamenanych uvedenou knihou.

V práci citované v nadpise této anotace rozšiřuje autor svůj zájem na celou oblast někdejších římských a pak byzantských držav v jižní části balkánského poloostrova se zvláštním zřetelem na města přímořská, zejména v nynější Jugoslávii a Bulharsku. Podává přehled vývoje, který po katastrofě římských měst z let 611-614, způsobené ničivým vpádem Slovanů, vedl k dočasnému přerušení kontinuity s někdejší antickou minulostí, ale v následujících stoletích k opětovnému vzkříšení této kontinuity aspoň v některých z těchto měst. Kaczmarczyk takto pokračuje v řešení otázek daných dosavadní literaturou, kterou svědomitě cituje (v první řadě práce T. W a s i l e w s k é h o) i - pokud jde o římské právo vzešlých z vlastního staršího bádání. Zdařile tak doplňuje obraz, který o osudu římských měst v z á p a d n í části římské říše byl již zpracován jinými badateli. Převážně tu šlo ve středověku o kontinuitu topografickou a velmi často také toponomastickou, zatímco souvislost původního osídlení římským obyvatelstvem byla, až na výjimky namnoze přerývána. Tyto výjimky tvořila jednak města s řeckým obyvatelstvem (typicky Soluň), jednak některá města dalmatská a zvláště istrijská. Zde se v bývalých civitates, municipiích, oppidech a vojenských táborech (castra) v průběhu 9.-12. století přecházelo někde plynule od řádů antických (otrokářských) k řádům feudálním. Někde se udržela dokonce kontinuita starého právního života, což platí i o antické městské "samosprávě", na níž v oblasti, o které mluvíme, za feudalismu vyrostla, jak autor soudí, zčásti přímo městská "samospráva" středověká.

Vaněček

M. D. Lambert, Medieval Heresy. Popular Movements from Bogomil to Hus. London 1977, XVI - 430 stran

Autor knihy je znám čtenářské obci řadou prací a statí, jako jsou např. "Franciscan Poverty: the Doctrine of the Absolute Poverty of Christ and the Apostles in the Franciscan Order, 1210-1323" (1961), "The Franciscan Crisis under John XXII" (Franciscan Studies XXXII, 1972) aj.

Ve své práci "Středověké kacířství. Lidové hnutí od Bogomila po Husa" se zabývá jedním z nejzávažnějších a pro vládnoucí třídu feu-

dální společnosti a církev nejnebezpečnějších společenských jevů. Autor podává dějiny kacířství ve čtyřech částech knihy: V první se zabývá problémem a počátky kacířství, ve druhé kacířstvím ve XII. století (se zaměřením na Valdenské a Kathary), ve třetí konfrontuje kacířství s oficiální církví. Čtvrtá část knihy je věnována tzv. evangelickému kacířství v pozdním středověku. Českého čtenáře zaujme nepochybně vedle statí o Johnu Wyclfovi a anglických lollardech zejména rozsáhlý výklad o české reformaci a husitském hnutí.

Knih, jejíž význam pro právního historika není ani zdaleka zanedbatelný, je vybavena rozsáhlým aparátem: je v ní 12 map (z toho 2 jsou věnovány husitskému hnutí), 8 obrazovými přílohami (mezi nimi je i faksimile protestního listu české šlechty), 5 jinými přílohami, glossářem kacířů, bibliografií a rozsáhlým souhrnným (jmenným, místním, věcným) rejstříkem.

Balík

Leonardas Vytautas Gerulaitis, Printing and Publishing in fifteenth-century Venice, Chicago-London 1976, XIV+190 stran

Knih L. V. Gerulaitise "Tisk a vydávání v Benátkách patnáctého století" je věnována problematice tisku a vydávání knih v Benátkách XV. století.

Autor, z jehož drobnějších prací lze uvést alespoň stať "The Ancestry of Aldus Manutius" (Renaissance News XIX, 1966), se zabývá ve své práci nejen technickými, hospodářskými a společenskými, ale i právními aspekty. V této souvislosti rozebírá např. neúspěšný pokus o zavedení tiskového monopolu (hl. II), tiskové výsady a cenzuru (hl. III) atd. Není třeba zdůrazňovat, že tak věnuje pozornost právě těm institucím, s nimiž se musí vyrovnat každá práce o dějinách tiskového práva.

Výklad je doplněn 37 tabulkami v textu.

Práci uzavírá rozsáhlá bibliografie a souhrnný (věcný a jmenný) rejstřík.

Balík

Paul F. Grendler, The Roman Inquisition and the Venetian Press, 1540-1605, Princeton 1977, XVII + 374 stran

Kniha Paula F. Grendlera "Římská inkvizice a benátský tisk 1540-1605" se zabývá zajímavou a vědecky přitažlivou problematikou poměru římské inkvizice k benátskému tisku v XVI. a na počátku XVII. století.

Autor, známý řadou větších a menších prací, jako např. "Critics of the Italian World 1530-1560: Anton Francesco Doni, Nicolò Franco, & Ortensio Lando" (1969), "Francesco Sansovino and Italian Popular History, 1560-1600" (Studies in the Renaissance 16, 1969) aj., předkládá čtenáři podrobnou analýzu uvedené problematiky. Kniha skýtá množství cenných právněhistorických podkladů každému, kdo se zajímá hlouběji o dějiny tiskového práva, cenzury a úlohy inkvizice.

Grendlerovu práci, obohacenou řadou vyobrazení a tabulek, uzavírají přílohy (dokumenty, soupisy zakázaných knih), bohatá bibliografie a rejstříky.

Balík

D. C. Coleman, The Economy of England 1450-1750, London-Oxford-New York 1977, XII + 233 stran

Kniha D. C. Coleman a "Hospodářství Anglie 1450-1750" je jednou z prací, osvětlujících hospodářský vývoj Anglie během dvou století od války Růží až po nastoupení Jiřího III. Jde o jedno z nejdůležitějších období v dějinách Anglie.

Autor, působící jako profesor ekonomických dějin na universitě v Cambridge, je znám řadou větších a menších prací, z nichž lze uvést alespoň "The British Paper Industry, 1495-1860" (1958), "Sir John Banks" (1963), "Revisions in Mercantilism" (1969), "Industry in Tudor and Stuart England" (1975) aj.

Ve své knize se pokouší podat ucelený výklad hospodářských dějin Anglie let 1450-1750. Znalost této problematiky je důležitá nejen pro historiky, ale i pro právní historiky, usilující o hlubší pochopení vývoje státu a práva v Anglii i jevů, které stát a právo ovlivňovaly. Z pochopitelných důvodů se zaměří především na hlavu 10, zabývající se úlohou státu v ekonomickém rozvoji.

Kniha, obsahující řadu grafů a tabulek, je doplněna výběrovou bibliografií a souhrnným rejstříkem (jmenným, místním a věcným).

Balík

W. Jappe Alberts - H. P. H. Jansen - J. F. Niermeyer, Welvaart in Wording. Sociaal-economische geschiedenis van Nederland van de vroegste tijden tot het einde van de middeleeuwen, 's-Gravenhage, 1977, VIII + 374 stran

Kniha W. Jappe Albertse, H. P. H. Jansena a zesnulého profesora J. F. Niermeyerů "Welvaart in de Wording" (Blahobyť ve vývoji) je, jak ukazuje podtitul, prací ze sociálně-ekonomických dějin Nizozemí od nejstarších časů do konce středověku.

Autoři, známí odborné veřejnosti řadou prací a studií,¹⁾ zpracovali ve své knize (vyšla poprvé r. 1964) problematiku důležitou i pro lepší pochopení dějin státu a práva v Nizozemí, zejména také příčin a předpokladů nizozemské revoluční války za nezávislost v XVI. století, k níž došlo v Nizozemí dříve než jinde i díky ekonomickému vývoji země a střetu zájmů rodící se nizozemské buržoazie se španělským feudálním absolutismem a jeho domácími oporami. Kniha skýtá bohaté podklady pro poznání širších historických souvislostí, bez nichž by ani právní historik nemohl hlouběji proniknout do problematiky dějin státu a práva. Práce je proto cenným přínosem i pro právního historika.

Kniha, vybavená rozsáhlou bibliografií, rejstříky osobním, místním a věcným, je doplněna mapami a obrazovou přílohou.

Balík

Mária Vyvíjalová: Vplyv anglického raného osvietenstva v Apológii z roku 1723. In: Filozofia 34, 1979, č. 4, s. 461-475

V nadväznosti na svoju predchádzajúcu štúdiu o anonymnom spise "Mures ... Sive Apologia" (Historický časopis 27, 1979, č. 3, s. 369-

1) Srv. např. W. Jappe Alberts, De State van Gelre en Zutphen, I-II, Groningen 1950-1956; H. P. H. Jansen, Middeleeuws geschiedenis der Nederlanden, Utrecht-Antwerpen, 1965; J. F. Niermeyer (ed.), Bronnen voor de geschiedenis van het Beneden-Maasgebied, I, 1104-1399, 's-Gravenhage, 1968.

397) ako východisku veľkomoravskej tradície v dejinách slovenského politického myslenia, podujala sa autorka na ďalší výskum pôvodu uvedeného spisu. Zásadne poprela doteraz v literatúre predpokladaný profeudálny charakter tohto spisu. Poukázala na koncepciu anonymného autora uvedeného spisu, podľa ktorej štát vzniká spoločným súhlasom členov spoločenstva, ktorí štát utvárajú. Uhorsko chápal ako štát zakladajúci sa na troch hlavných národoch, a to boli Slováci, Maďari a Nemci. Termín "Natio Hungarica" nechápal, ako sa doteraz predpokladalo, v zmysle uhorského národa v stavovsko politickom význame, či ako "uhorský politický národ". Ale rozumel tým súhrn všetkého obyvateľstva, ktoré pozostávalo z rôznych sociálnych vrstiev a z viacerých národov. Dobrovoľné politické spoločenstvo troch národov na spoločne obývanom území tak vytvorilo uhorský "ľud". Názor "Uhri" preto neznamenal, že by Slováci, Maďari a Nemci prestali byť osobitné národy. Pritom autor chápal "ľud" ako triedu v novodobom štáte podľa vzoru anglickej buržoáznej revolúcie z r. 1688. Touto koncepciou prejavil, že svoje tézy budoval na náuke Johna Locka, ktorého vplyv na rané osvietenstvo u nás sa podľa autorky dosť nedoceňuje.

Pre vznik vyššie spomenutej Apologie sústredila autorka ďalšie faktografické údaje o pomeroch v súdobej Trenčianskej stolici (župe). Pozoruhodné je najmä, že tento vznik súvisel s protestnou petíciou slovenských protestantských zemanov proti mestskému magistrátu v Trenčíne. Na čele hnutia zemanov bol protestant Pavol Prileský. Súčasne však bol v Trenčíne slúžnym jeho bratanec Juraj Prileský, ktorý bol katolík, ale kryl počínanie svojho bratanca Pavla. Tejto okolnosti treba pripisovať aj to, že spis "Apologia" sa podarilo vytlačiť v evanjelíckej tlačiarňi v Púchove. Pokiaľ ide o vlastného pôvodcu spisu uvádza autorka argumenty proti tomu, že by to bol J. B. Magin. Proti tomu svedčí jeho celkový feudálny svetonázor, ktorý je v ostrom rozpore s koncepciou "Apologie". Autorka považuje za skutočného pôvodcu Mateja Bela. Popiera, že by Bel bol býval pietista a hlavne na podklade textu jedného z jeho rukopisných diel ukazuje zhody medzi jeho koncepciou štátu a tou koncepciou, ktorá sa prejavuje v "Apologii". V týchto koncepciách sa podľa názoru autorky výrazne prejavil vplyv myšlienok Johna Locka.

Karpat

Witold Maisel, Tortury w praktyce sądu kryminalnego miasta Poznania w wiekach XVI - XVIII, Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza T. XIII, 2.1, Poznań 1978, str. 115-125

Autor věnuje svůj pozoruhodný příspěvek problematice trestního procesu před poznańským městským soudem a především pak užívání tortury. Jeho studie vychází ze zachovaných soudních knih z let 1500-1600, 1696-1723 a 1743-1793. Tento rozsah zachovaných písemností umožňuje velmi přesné postižení vývojových trendů při užívání tortury až po její zrušení v r. 1776. Autor konstatuje vedle práva magdeburského silný vliv Karoliny a zvláště pak práce J. Damhoudera "Praxis Rerum Criminalium". Význam jeho zkoumání zvyšuje dále skutečnost, že před poznańským soudem byli souzeni nejen obyvatelé městští, ale i šlechtici a poddaní. Autor proto právem konstatuje, že poznańský soud "... možno považovat nejen za představitele městského soudnictví, ale trestního soudnictví v Polsku vůbec" (str. 115).

Autorem zjištěný průběh tortury odpovídá v podstatě typu trestního procesu, který nalézáme i u soudů našich (pozoruhodná je shoda terminologie, polské - pokud se v protokolech vedle latiny vyskytuje - s českou: "na mekách vyznal, ostro go egzaminować kazali", stejně jako název "knihy černé" (Acta ... iudicii criminalis, que vulgo vocantur nigra). Stejně tak i proces je také tu obžalovací (str. 121), také tu se, zvl. v počátcích, nelišil proces trestní od sporu majetkoprávního. Z výkladu autora nutno ovšem dovodit, že na rozdíl od našeho trestního procesu v době pobělohorské se v Poznani neprosadil tak výrazně proces inkviziční, jak je pro naše právo městské přináší Hrdelní řád Josefa I. z r. 1708.

Autor konstatuje, že se v poznańském trestním procesu nijak výrazněji neprojeví vlivy právního humanismu a že nepředstavuje tak truchlivý obraz krvavé justice, jaký předložil pro polské městské soudnictví B. Groicki, Porządek sądów i spraw miejskich prawa magdeburskiego w Koronie Polskiej, Warszawa 1953. Připouští ovšem, že Groického závěry se mohou týkat měst menších.

Pozoruhodný je i autorův pokus o statistický přehled trestních případů, ve kterých bylo užito tortury a o počtu a sociálním postavení delikventů. Tento i jiné závěry autora statí jsou inspirující i pro náš právněhistorický výzkum, který zvláště v některých pracích J. Pánka učinil v poslední době i v této oblasti značný pokrok.

Malý

Fejezetek a Pécsi egyetem történetéből /State z dejín Univerzity v Pätikostolí/. Redigoval Andor Csizmadia, Pécs 1980, 367 strán

Univerzita v Pätikostolí vznikla pred viac ako 600 rokmi, r. 1367. Predmetný zborník sa však dotýka len jej dejín od vydania zákonného článku XXV z roku 1921, o vtelení bývalej bratislavskej Alžbetínskej univerzity do Univerzity v Pésci, a pritom zužuje problematiku na dejiny Právnickej fakulty.

Autorom historických statí je redaktor publikácie prof. Andor Csizmadia, ktorý rozdelil dejiny Právnickej fakulty na dve štúdie podľa období: 1923-1951, a 1951-1973. Sám tiež napísal úvodnú štúdiu o novozaloženej Alžbetínskej univerzite v Pätikostolí 1923-1951 (kapitoly I.-III.) a kapitolu X. o právnohistorických odboroch (spolu s F.Benedekom).

Pozoruhodným príspevkom je historické zobrazenie demokratizácie právnického štúdia v zrkadle reforiem z rokov 1945-1973 z pera prof. Mihálya Szotóczkeho, ktorý okrem toho napísal aj ďalšiu kapitolu o dejinách teoretických odborov na Právnickej fakulte v Pätikostolí (kapitoly IV. a V.).

Ďalšie kapitoly VI.-VIII. rozoberajú dejiny vied a výučby na katedrách štátneho, administratívneho, trestného a občianskeho práva. Záverečné kapitoly zborníka sa venujú ideologickým odborom a práci spoločenských organizácií na fakulte. Neopomínajú sa ani problémy bibliografické, sociálne a telesnej výchovy. V závere zborníku redaktor uverejnil zoznam rektorov a dekanov Univerzity v Pätikostolí od r. 1923, ako aj zoznam čestných doktorov.

Bianchi

Herbert Rosendorfer, Der Prinz von Homburg, Biographie, München 1978, 375 s., 3 tab., obr. príl.

Na túto biografiu je žiadúce upozorniť preto, lebo jej autorom je právnik, sudca z povolania, ktorý je popri tom úspešný autor spisov krásnej a dramatickej literatúry. Svoj životný štýl usmernil tak, že svoje profesionálne skúsenosti z oblasti právnej praxe spája s poznávaním mnohotvárných prejavov ľudského ducha v spoločenských súvislostiach. V danom prípade sa sústredil na osobnosť vojvodu a ríšskeho zemepána, ktorého osudy v búrlivých rokoch 17.st. stvárnil dramaticky nemecký básnik Kleist. Oproti poetickému spôsobu spracovania volil

autor formu prísne odborne historického spracovania so silným právno-historickým zameraním. Na podklade spoľahlivého pramenného materiálu, s pribráním odbornej literatúry a využitím informačných pomôcok o miestnych pomeroch vykreslil nielen osudy osobností, ale aj veľmi zložitý dobový rámec spoločenských daností. Rozpracoval aj právnohistoricky dobre domyslenú zložitú politickú situáciu v strednej Európe, kde v tom čase ešte zohrávali významnú úlohu zásahy škandinávskych mocností, totiž Dánska a Švédska. Pritom figurovalo ako významný mocenský činiteľ aj Poľsko a hlavne jeho prostredníctvom aj Francúzsko. Zoči voči tejto zložitej mocenskej skladbe napokon sa presadzovalo mocnárstvo ríše Habsburgovcov. V tejto zložitej súhre politických síl bol vojvodca, resp. zemepán, o ktorého v tejto knihe ide, významným a určitý čas veľmi aktívnym nástrojom mocenských snáh. Jeho pôsobenie, aj v reláciách osobných a majetkových, sa podarilo autorovi vykresliť s náležitým zreteľom na právne súvislosti. Závěry autora si môže čitateľ overovať v textoch pramenných dokladov, ktoré sú prílohou spisu. Náznornosť napomáhajú mnohé obrázkové prílohy. Orientácii v knihe slúži aj menný register a tri genealogické tabuľky.

Karpat

C. E. Bosworth, The Medieval History of Iran, Afghanistan and Central Asia, London 1977, 374 stran

Kniha prof. C. E. Boswortha "Středověké dějiny Íránu, Afghánistánu a Střední Asie" se zabývá, jak je patrné z názvu, vědecky zajímavou a závažnou problematikou středověkých dějin uvedených států a území.

Autor, známý zasvěcenějším čtenářům např. svými pracemi "The Ghaznavids, their empire in Afghanistan and eastern Iran 994-1040" (1963) či "The later Ghaznavids in Afghanistan and northern India 1040-1186" (1977), soustředil ve své knize 23 menších statí, uveřejněných v letech 1960-1976. Thematické rozvrstvení takto vydaných statí není zcela rovnoměrné: Středověkému Íránu je věnováno 8 statí (I-VIII), Afghánistánu 11 (IX-XIX) a Střední Asii 4 statí (XX-XXIII). Formální rozdělení statí do tří částí knihy nevylučuje v menší či větší míře určité překrývání.

Řada nevelkých studií, obsažených v knize, se zabývá kromě otázek historie obecné a právní o otázkami literárních dějin. Z právněhistorických partií zaujmou čtenáře nepochybně statí, věnované vojenské

organizací za Bújovců, problematice nástupnictví v raném islámském Íránu, titulatury raných Ghaznovců aj. Ani statí obecnější povahy nejsou pochopitelně bez významu pro dějiny státu a práva.

Obsahově bohatá, pečlivě vypravená kniha je uzavřena souhrnným (jmenným a místním) rejstříkem.

Balík

Marija G. Manolova, Sázdavane na Tárnovskata konstitucija. Sofija 1980. Izdatelstvo na Bálgarskata Akademiya na naukite, 187 s. Ruské a francouzské resumé

Významné sté výročí první ústavy novodobého bulharského státu, den 16.4.1879, kdy byla Velikým národním shromážděním v Trnovu přijata, bylo provázeno též odbornými články a studiemi. Mezi nimi na prvním místě nutno uvést hořejší monografii právní historičky, která se řadu let zabývá vývojem státu a práva v Bulharsku. Naší právněhistorické obci je známá i osobní účastí na pražské konferenci o vzniku a vývoji socialistického práva z r. 1975 a z tam předneseného referátu (Viz Sborník příspěvků k té konferenci, 1976, II, s. 191-201) a o některých jejích nových pracích referovaly PHS (sv. 22, s. 288-292).

Tento nejnovější její spis se opírá o kritické využití bulharských i zahraničních pramenů a literatury v míře hodné uznání. Je rozdělen na čtyři hlavní kapitoly. V první autorka pojednává o osudech původních návrhů ústavy a srovnává je navzájem i s ústavami srbskou a rumunskou, v druhé líčí zahájení ústavodárného shromáždění, zdůrazňující ruský vliv na jeho práci, ve třetí jeho konkrétní činnost, a ve čtvrté demokratickou podstatu a povahu změn v jednotlivostech Ústavy Trnovské.

M.G. Manolova přináší do tematiky, věnované v literatuře dosud převážně teprve h o t o v é m u dílu Trnovské ústavy (dvojí), nové vklady. Předně je to zevrubné výsledování geneze této Ústavy. Autorka osvětluje povahu návrhů, z nichž vznikla, Lukijanovova i tzv. Petrohradského, a srovnává je se zmíněnými ústavami sousedních států. Zevrubně líčí, jak Národní shromáždění, jehož někteří členové dávali přednost zřízení republikánskému, nemohlo překročit rámec daný Berlínským kongresem, a proto se i hlasy oněch liberálních poslanců shodlo na konstituční monarchii. Avšak jejich vlivem zakotvilo v Ústavě takové vymoženosti v oboru tzv. základních práv a svobod občanských, že Trnovská ústava byla jednou z nejpokrokovějších své doby.

Druhou zásluhou autorčinou je, že neopomíjejíc studium vlivu politických činitelů, vnějších i domácích, soustřeďuje se na pečlivou analýzu a kritické hodnocení idejí, které se ve zmíněných návrzích uplatnily vzhledem k jejich progresivnosti a demokratičnosti, a na způsob, jak byla vyjádřena jejich formulace právní. Také tím se její spis významně liší od jiných prací, které se pokusily říci něco nového v této věci.

Cvetler

Grant Gilmore, The Age of American Law, New Haven-London 1977, X + 154 stran

Nevelká studie G. G i l m o r a je pokusem vymezit a charakterizovat vývojové období amerického práva.

Autor, známý řadou prací, jako např. "Security in Personal Property" (1965) či "The Death of Contract" (1975), dělí vývoj amerického práva od r. 1800 do současnosti na tři etapy. Označuje je "Věk objevu", "Věk víry" a "Věk obavy". Svě dělení opírá do značné míry o K. L l e w e l y n a , který ve své knize "The Common Law Tradition" (1960) dělí vývoj amerického práva rovněž na tři etapy, a to na období od r. 1800 do občanské války Jihu proti Severu, od občanské války do I. světové války a od I. světové války do současnosti. Zatímco toto východisko Gilmorovy periodizace má své opodstatnění (v I. etapě byl vývoj práva ovlivňován zápasem mezi otrokáři a kapitalisty, ve II. etapě postupným přechodem USA do stadia imperialismu, ve III. etapě všeobecnou krizí kapitalismu), vyvolává výše uvedené označení jednotlivých etap určité pochybnosti.

Práce je opatřena rozsáhlým poznámkovým aparátem, nahrazujícím do značné míry bibliografii, a souhrnným (jmenným a věcným) rejstříkem.

Balík

Morton J. Horwitz, The Transformation of American Law, 1780-1860. Cambridge /Mass./ - London, 1977, XVII + 356 stran

Kniha M. J. H o r w i t z e "Přeměna amerického práva 1780-1860" analyzuje vědecky nemálo důležitou otázku vývoje práva v USA.

Autor, známý řadou větších a menších prací, jako např. "The Transformation in the Conception of Property in American Law, 1780-1860" (University of Chicago Law Review XL, 1973), "The Historical Foundations of Modern Contract Law" (Harvard Law Review LXXXVII, 1974) aj., se ve své práci soustředil na důležité aspekty procesu přeměny amerického práva v rozporném období dějin Spojených států. Stačí připomenout, že šlo o dobu zápasu mezi otrokáři a kapitalisty. Tento zápas ovlivnil nejen vývoj státního zřízení, ale i práva v dané době. Z hlediska právněhistorického zaslouží zvláštní pozornosti zejména "Přeměna v pojetí vlastnictví" (hl. II), "Vítězství smlouvy" (hl. VI) a "Vývoj obchodního práva" (hl. VII).

Kniha, vybavená rozsáhlým poznámkovým aparátem a rejstříky, vyšla v edici "Studies in Legal History", řízené S.N. K a t z e m .

Balík

Études sur l 'histoire du droit de mariage de Hongrie. Pécs 1979. 48 s.

Vo forme osobitnej publikácie univerzity Pécz vyšli tri referáty, ktoré vypracovali maďarskí právni historici na zasadnutie Medzinárodného združenia pre dejiny práva a ustanovizní, konané 11.8.1980 súčasne so svetovým kongresom historických vied v Bukurešti. A. C s i z m a d i a vypracoval referát o uhorskom manželskom práve v období feudalizmu a v súvislosti s vykonávaním úprav koncilu v Tridente. Po náčrte pôvodného stavu v prvých storočiach Uhorska bližšie rozoberal zákonodarné a iné právne úpravy, ktoré nasledovali v čase po uvedenom koncili. Ďalší referát vypracoval A. D e g r é a venoval hlavnú pozornosť laicizovaniu manželského práva. Sledoval vývoj od 18. st., upozornil na niektoré zvláštnosti v Sedmohradsku, bližšie skúmal obdobie oneskorenej buržoáznej premeny v Uhorsku a zakončil svoj výklad obdobím druhej svetovej vojny. Obdobie po r. 1945 spracovala E. S o m f a i - F i l ó . Zhrnula zmeny, ktoré nastali do vydania zákona o rodinnom práve r. 1952, uviedla dôvody na zmenu tohto zákona ďalším zákonom z r. 1974, ktorého hlavné zásady podrobnejšie rozviedla.

Karpat

Slovenská historiografia v rokoch 1901-1918. Tematická bibliografia v rámci Bibliografie článkov zo slovenských novín a časopisov v rokoch 1901-1918.

Zostavil Dr. Michal Potemra, CSc. Košice 1980, 650 s.

Z ohľadu na odbornú špecializovanosť väčšiny čitateľov Právnehistorických štúdií treba hneď úvodom pripomenúť, že autor tejto rozsiahlej publikácie má právnické vzdelanie. Pôsobí už dlhé roky v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach a historiografom je známy z mnohých štúdií o dejinách slovenského národa najmä v období okolo prelomu storočia. Táto publikácia je čiastkový výsledok z dlhodobej bibliografickej práce, v priebehu ktorej sústredil do 300 000 údajov z viacerých vedných odborov, pričom čerpal zo slovenských novín a časopisov z rokov 1901-1918. Z toho v danom prípade vybral časť zameranú na dejiny Slovenska a Slovákov. Vlastnej bibliografii predoslal na 300 stranách rozsiahlu štúdiu o slovenskej historiografii v uvedenom období. Riešil najskôr koncepciu, ideologické a metodologické otázky. Zaoberal sa hlavnými predstaviteľmi slovenskej historiografie na začiatku 20. st. a zhodnotil význam slovenských novín a časopisov pre historiografiu. Bibliografickú časť rozdelil na dejiny Slovákov a Slovenska, dejiny Maďarov a Uhorska, dejiny Čiech a Moravy, dejiny ostatných európskych národov a krajín, dejiny starého sveta a dejiny ostatných svetadielov. Na konci je register mien. Jednotlivé bibliografické údaje sú očíslované od 1 do 2802. Výsledok dlhoročnej a náročnej práce autora treba vysoko hodnotiť ako významnú pomôcku pre každého historického bádateľa daného obdobia, teda aj pre právneho historika. Popri tom poskytuje úvodná štúdia dôležitý príspevok k dejinám slovenskej historickej vedy.

Karpat

Sociálno-političeskaja zakonomernost' i pravovyye osnovy vossojedinenija zapadoukrajnskikh zemel s Ukrajskoj SSR, Lvov 1979, s. 178

Ide o monografiu autorského kolektívu teoretikov a právnych historikov z Ľvova (prof. V.G. Sokurenko, prof. V.S. Kulčickij, docenti Je. M. Orač, B.I. Tiščik, M.I. Nastjuk). Jej originalnosť spočíva: v aplikácii systémovo-štruktúrneho prístupu; komplexného skúmania procesov sociálno-ekonomickej a politickej zakonitosti ako aj spravodlivosti a

právneho základu zjednotenia Západnej Ukrajiny v jednotnom Ukrajinskom sovietskom socialistickom štáte; v kompletizácii využitia historickoprávných, dokumentárnych a archívnych prameňov.

Nielen teoreticky deklaruje tézu, že spoločnosť, štát a právo sú dynamické a zložité systémy, ktoré sa vyznačujú imanentnou štruktúrou a závislosťami, ale v konkrétne-historickej analýze udalostí v Západnej Ukrajine od r. 1917, ale najmä v roku 1939 aplikuje túto tézu ako východiskovú metódu poznania. Tým sa podčiarkuje vedecká, teoretická úroveň autorov, hodnovernosť ich záverov, ich konzistentnosť a ofenzívnosť v ideologickom boji.

Fischer

Józef Ciągwa, Wpływ centralnych organów Drugiej Rzeczy Rzeczypospolitej na ustawodawstwo śląskie w latach 1922-1939, Universztyet Śląski, Katowice 1979, s. 243

V nakladatelství Slezské univerzity vyšla v květnu 1980 (s datem 1979) kniha pracovníka katedry dějin státu a práva Institutu nauk Prawno-Ustrojowych dr. hab. Josefa Ciągwy. Je věnována problematice, která je blízká československému čtenáři hned z několika důvodů. Zabývá se tematikou slezskou, tedy dějinami území, které po dlouhá staletí bylo součástí státu české koruny, je věnována problematice autonomie území získaného Polskem po první světové válce, což připomíná osudy Zakarpatské Ukrajiny, připojené k Československé republice na základě versailleské smlouvy formou autonomie (v praxi ovšem nikdy nerespektované). Osudy a zánik autonomie Slezska v r. 1939 přepačením Polska fašistickým Německem pak připomínají i osudy autonomie Slovenska a tzv. Podkarpatské Rusi, vyhlášené v duchu požadavků fašistických kruhů v r. 1938 v ČSR v období tzv. druhé republiky.

Autor svou knihu rozdělil do osmi částí, tj. úvodu, šesti kapitol a závěru. V první části objasňuje základní historické a politické problémy slezské autonomie. Počínaje druhou kapitolou je pak postupně zkoumán vliv ústředního zákonodárství na slezskou autonomii zákonodárnou činnost, vlastní praxe vytváření slezských autonomních zákonů a jejich schvalování ústředními orgány, problém neplatnosti slezských zákonů, resp. o formách nátlaku ústředních orgánů na slezské vojvodství formou schvalování slezské zákonodárné činnosti, kterou statut o slezské autonomii neznal.

Autor správně postihuje skutečnost, že autonomie Slezska byla v podstatě politicko-propagačním opatřením, které mělo zapůsobit na výsledky plebiscitu v březnu 1921. Základní otázkou, kterou řeší je pak míra vlivu ústředních orgánů na slezské zákonodárství. Právě v řešení tohoto problému nalézá pak autor hodnocení skutečné úlohy slezské autonomie a zejména odpověď na otázku, zda nebyla překážkou pro právní sjednocení Slezska a ostatním Polskem.

Jak je tedy zřejmé, autor tu metodou právněhistorickou řeší otázky, které jdou za hranice pouhého právního rozboru. A dodejme, že metodou i obsahem způsobem skutečně vynikajícím. Vypořádává se s úspěchem nejen s rozsáhlou literaturou polskou starší i současnou, ale i s početnou literaturou německou, francouzskou i československou, která je tématice slezské autonomie věnována a s rozsáhlým zákonodárným materiálem. Některé jeho poznámky pod čarou svým významem tvoří vlastně samostatné exkurse (srov. kupř. poznámku 14 na str. 230).

Autor tak vytvořil vskutku pionýrské dílo, které v mnohém překonává starší literaturu polskou i zahraniční.

Pro právního historika je kromě výše uvedených paralel zajímavé i zjištění o vlivech, které působily na slezskou autonomii, resp. byly jejím modelem - kupř. vliv výmarské ústavy a konečně pak i stanoviska politických stran (poslaneckých kruhů) na slezském sněmu k problematice autonomie. Také tu jsou zvláště důležité stanoviska reprezentantů německé národnosti, podporující rozhodným způsobem existenci autonomie, ve které nalézali možnosti k uplatnění svých národních zájmů.

Kniha Jos. Ciagwy byla úspěšně obhájena před vědeckou radou právnické fakulty Slezské univerzity v Katovicích (28.5.1980). Shodou okolností se podepsaný recenzent mohl zúčastnit průběhu obhajoby, která potvrdila, že autor knihy významně přispěl k rozvoji moderních polských právních dějin.

Malý

Bibliografija po vseobščej istorii gosudarstva i prava 1918-1978, Juridičeskaja literatura, Moskva 1979, zostavil V. N. Sadikov, s.133

Nevelká formátom, ale bohatá obsahom a hodnotou pre právnych historikov. Takto môžeme charakterizovať bibliografiu prác sovietskych autorov zo všeobecných dejín štátu a práva z obdobia rokov 1918-1978 zostavenú V.N. Sadikovom. Zostavovateľ zahrnul do bibliografie právno-

historickú literatúru sovietskych autorov písanú po rusky, a to nielen monografie, ale aj publikované pramene, učebnice, učebné pomôcky, učebno-metodologické materiály a taktiež obhájené doktorské a kandidátske dizertácie. Ako autor bibliografie upozornil, bibliografia neobsahuje literatúru, ktorá vyšla do revolúcie a preklady týkajúce sa tejto problematiky. Jedným dôvodom toho bola už publikovaná práca "Ukazovateľ špeciálnej literatúry všeobecných dejín štátu a práva", ktorú zostavil a vydal v roku 1957 N. P. Dmitrijevský. Druhým dôvodom bola snaha zostavovateľa poukázať na vklad sovietskych vedcov do historicko-právnej vedy.

Čo sa týka anotovania jednotlivých prác zahrnutých do bibliografie autor považoval za nutné anotovať iba tie práce, z ktorých názvu nebol jednoznačne zrejmý ich obsah. Autor podriadil štruktúru bibliografie všeobecne prijatej zásade. Začal starovekom, pokračoval stredovekom, novovekom a skončil najnovším obdobím. Prvá časť bibliografie obsahuje teoretické a metodologické práce (s. 7-8) a druhá časť práce, ktoré sa vzťahujú k niekoľkým obdobiám (s. 9-13). Tretia časť - (s. 14-35) - starovek - sa delí na starý východ a antiku. Stredovek v štvrtej časti (s. 36-73) je taktiež rozdelený na dve hlavné skupiny - európske krajiny a krajiny Ázie a Afriky. Na konci štvrtej časti sú zahrnuté práce týkajúce sa vzniku štátnosti národov Ameriky. Piata časť - novovek (s. 74-95) sa delí na tri skupiny - európske krajiny, krajiny Ameriky a africké a ázijské krajiny. Posledná, šiesta časť - najnovšie obdobie (s. 96-125) sa delí na skupiny: štát a právo kapitalistických krajín (Európa, Amerika, Ázia), štát a právo socialistických krajín (európske socialistické krajiny, ázijské socialistické krajiny a Ku-ba), rozpad koloniálneho systému, štát a právo rozvojových krajín. Doplnkom bibliografie (s. 126-129) sú práce publikované v priebehu roku 1978. Okrem toho je v bibliografii uvedený aj zoznam skratiek, ktoré autor použil pre zostručnenie textu.

Je potrebné vysloviť V. N. Sadikovovi poďakovanie za jeho záslužnú prácu, pretože bibliografia pomôže aj československým právnym historikom nielen doplniť si vedomosti o právnohistorickej literatúre vy-danej v širokom časovom rozpätí, ale obzvlášť bude nápomocnou pre štúdium sovietskej právnohistorickej literatúry z menej známeho pred-vojnového obdobia.

Zavacká

Jozef Klimko, Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc.
Obzor, Bratislava 1980, s. 154, 10 mapových príloh

Ve své nové knize s mimořádně složitou tematikou se autor prezentuje jako všestranně erudovaný historik státu a práva, který pro jednotlivé nesnadné otázky, jimiž se v rozmezí čtrnácti století zabývá, dovede nacházet adekvátní pracovní postupy a je schopen dospět k marxisticky podloženým vědeckým poznatkům.

Po zevrubném analyzování otázky tzv. regnum Saronis - otázky stále otevřené, pro niž ostatně autor už nestíhl využít nejnovější literaturu - nachází Klimko na str. 29-33 pro své další bádání správné východiště v konstatování, že teprve Velká Morava byla na našem území státem v pravém smyslu slova, a to státem raně feudálním, u něhož je teprve možno klást si otázku "státních hranic".

Z hlavních problémů, jimiž se autor zabývá v jednotlivých partiích I. části, je záhodno upozornit na vznik slovenské feudální národnosti už od 11. století (str. 34-38) a na úlohu měst ve vývoji slovenské národnosti (str. 52-55). V části II. pojednávající už přímo o politických a právních dějinách hranic Slovenska z r. 1918, upoutají pozornost odborného čtenáře zvláště kapitola o specifických problémech národně osvobozovacího hnutí Slováků (str. 82-87) a partie (str. 93-100), v níž se líčí, jak komplikovaně se začleňovalo Slovensko do nového státního rámce po 28., resp. 30. říjnu 1918.

Význam této Klimkovy práce daleko přesahuje oblast právních dějin. Vychází z historických proměn podmínek geografických, ekonomických, sociálních, etnografických a politických; syntetizuje výsledky odtud získané; promítá je do vytčené specifické tematiky a k jejím cílům je tvůrčím způsobem využívá. Klimkovi jde zejména o soustavný vědecký kontakt "s výsledky výzkumu vývoje osobitosti slovenského národa", jak si toho vyžaduje sledování "složitého procesu národního konstituování a tvorby územní podmíněnosti slovenského národa", měli-li být spolehlivě vědecky zjištěn a podán "proces přerůstání slovenského sídelního území do státoprávně vymezeného celku", abychom opět užili slov autora samého.

Ve spolupráci s J. Žudelem, autorem deseti bohatě komentovaných mapových příloh, podařilo se tak J. Klimkovi podat skutečně "ucelený obraz o vývoji území Slovenska od nejstarších dob až do období vzniku předmnichovské republiky", jak se cíl práce formuluje v Úvodu.

Pokud jde o starší literaturu, postrádáme v knize využití velmi cenných prací Karla Kadléce (zemřel 1928) k dějinám Uher. Pokud jde o severní hranici Slovenska, chybí tu zmínka o proslulém, právnícky zajímavém sporu o Mořské oko (Meeraugestreit, viz Mischler-Ulbrich,

Österreichisches Staatswörterbuch, 2. vyd., III., str. 553 a d.) mezi Uhrami a Předlitavskem (Haličí) na rozhraní 19. a 20. století.

Vaněček

**William E. Nelson, Americanization of the Common Law.
The Impact of Legal Change in Massachusetts Society, 1760-1830.
Cambridge /Mass./ - London 1976, IX + 269 stran**

Kniha W.E. Nelsona "Poameričtění obecného práva. Nápor právní změny v massachusettské společnosti 1760-1830" se zabývá vědecky důležitou otázkou "amerikanizace" anglického obecného práva v Massachusetts ve druhé polovině XVIII. a první polovině XIX. století.

Autor, z jehož studií bych uvedl alespoň "Emerging Notions of Modern Criminal Law in the Revolutionary Era: An Historical Perspective" (New York University Law Review XLII, 1967), se soustřeďuje ve své práci na řadu závažných problémů. Knihu zahajuje výkladem o právu v měnícím se sociálním pořádku. V dalších částech knihy rozebírá reformu soudního řízení podle obecného práva, problém ekonomického růstu a práva atd. Jádrem práce jsou nepochybně stati nazvané "Předrevoluční právní soustava 1760-1775" a "Porevoluční právní soustava 1780-1830".

Kniha je doplněna bibliografií rukopisných pramenů, rozsáhlým poznámkovým aparátem a souhrnným (jmenným a věcným) rejstříkem.

Práce vyšla v edici "Studies in Legal History", řízené S.N. Katzem.

Balík

**Az ELTE Állam és Jogtudományi kar Egyetemes jogtörténeti
tanszék kiadványa (Publikácia Katedry všeobecných dejín
štátu a práva na Právnickej fakulte Univerzity Lóránda Eötvösa).
Budapest 1979. 231 s. Vyšlo v rade spisov: Összehasonlító
jogtörténeti tanulmányok (Štúdie z porovnávacích dejín práva.
Rediguje: István Kállay)**

V snahe sprístupniť v Maďarsku texty prvotných právnych opatrení sovietskej vlády vyšiel tento súbor maďarských prekladov prameňov k vzniku socialistického štátneho a právneho poriadku. Obsahuje de-

kréty z prvých dňov vlády soviетov, nariadenia a rozhodnutia Rady ľudových komisárov, celoruského a celoukrajinského zjazdu soviетov, aj iných ústredných orgánov v rozpätí rokov 1917-1924, a okrem toho trestný zákonník Ruskej sovietskej socialistickej republiky z r.1922. Dodatkom sa uverejňuje na 20 stranách pod názvom "A jelenkori magyar jogtörténeti írásról" (O súčasnej maďarskej historiografii práva) upravený maďarský preklad štúdie, ktorá vyšla v slovenskej pôvodine r. 1970 v časopise Právny obzor a ktorej autorom bol Jozef Karpat. Ďalší dodatok obsahuje zoznam spisov Katedry všeobecných dejín štátu a práva Právnickej fakulty Univerzity v Budapešti, ktoré doteraz vyšli.

Karpat

Jogtörténeti tanulmányok IV, (Právnohistorické štúdie), Pécs 1980, 352 s.

Touto ročnícou sa už po štvrtý raz reprezentuje súčasná maďarská právna historiografia, a to podľa obdoby našich Právněhistorických studií. Popri renomovaných právnych historikoch majú v tomto zväzku viaceré príspevky aj historici všeobecných dejín. Spomedzi právnohistorických príspevkov treba vyzdvihnúť štúdiu, ktorú vypracoval A. C s i z m a d i a o zvláštnostiach právnej úpravy desiatku v Sedmohradsku v priebehu stáročí. Na zvláštnosti stoličnej (župnej) správy začiatkom 18. st. poukázal A. D e g r é . O reforme verejnej správy a byrokratizmu v Uhorsku pred buržoáznou premenou referoval L. H a j d u . Marxistické vyhodnotenie historizmu v oblasti uhorských, resp. maďarských dejín štátu a práva podal P. H o r v á t h . Na centralistické črty štátneho zriadenia Uhorska počas stavovského povstania Rákocziho poukázal K. K o v á c s . Úpravou volebných trestných činov v buržoáznom Uhorsku sa zaoberal J. R u s z o l y . Snahy Habsburgovcov o unifikáciu finančného práva Uhorska s právom rakúskej časti ríše od r. 1526 a najmä za Bachovho absolutizmu skúmal J. S z i t a .

Z bádateľov, ktorí pôsobia v oblasti všeobecných dejín, ale zameriavajú sa na problémy spadajúce do oblasti dejín štátu a práva, prispel do tejto ročnice I. B e r t é n y i štúdiou o tom, kto bol v 14. st. vlastne predsedom súdu zvaného "specialis praesentia regia". Historička I. B o l l a skúmala zvláštnosti právneho postavenia ľudu usadeného na kráľovskej a cirkevnej pôde v rannom stredoveku v Uhorsku. I. K á l l a y zistil novým výskumom prameňov, že na

niektorých veľkostatkoch v Uhorsku od 18. stor. prevzali riadiace hospodárske orgány aj výkon súdnictva. Tak popri pôvodnej panskej stolici vznikla aj tzv. úradnícka stolica ako zborový súdny orgán.

Veľký priestor sa v tejto ročnici venoval podrobnej informácii o konferenciách československých a maďarských právnych historikov v rokoch 1966-1974. Autor tejto správy F. P e c z e označil konferencie z tohto obdobia v časovom poradí ako IX.-XV. Pritom do toho zahrnul aj tie, ktoré len nadväzovali na spoluprácu československých a maďarských právnych historikov. To boli konferencie v Rumunsku (Constanza 1974), Rakúsku (Krems 1972) a v samotnom Maďarsku na 750. výročie vydania Zlatej buly Ondreja II. (Székesfehérvár 1972). Podobný charakter mala konferencia v Poľsku (Kraków 1973). V správe sa podrobne uvádzajú názvy referátov účastníkov konferencií, a to podľa zborníkov, ktoré o týchto konferenciách vyšli. Navyše sa presne zachytávajú recenzie o týchto zborníkoch, ako aj správy uverejnené o všetkých konferenciách v odborných časopisoch v jednotlivých štátoch.

Tematika zborníka pokrýva celé obdobie feudalizmu aj kapitalizmu, a siaha až do súčasnosti. To sa umožnilo hlavne príbráním príspevkov od bádateľov, ktorí nie sú profesionálni právni historici. Serióznosť všetkých príspevkov je podložená pramennými dokladmi a doterajšími výsledkami bádania o jednotlivých skúmaných otázkach. Na uvedené pramene aj literatúru sa odkazuje v bohatom poznámkovom aparáte. Vzorná grafická tlačová úprava tiež prispela k tomu, aby táto ročnica predstavovala reprezentatívnu publikáciu maďarskej právnej historiografie.

Karpat

Recherches sur l 'histoire des institutions et du droit I. - IV., Bucarest 1977-1980

Spoločnosť pre porovnávacie dejiny ustanovizní a práva v Rumunsku začala od r. 1977 vydávať ročnicu. Doteraz vyšli 4 zväzky a ich účelové zameranie sa sústreďuje hlavne na medzinárodnú spoluprácu historikov práva. Významným podnetom na toto podujatie bola skúsenosť získaná zo spolupráce československých a maďarských právnych historikov. Na spoločných konferenciách týchto právnych historikov sa opätovne zúčastnili aj rumunskí právni historici. V doteraz vydaných zväzkoch ročnice sa prezentovali títo právni historici výsledkami svojho bádania, ktoré sa uverejňujú v ročniciach pod rubrikou "štúdie". V ďalších dvoch ru-

brikách ročníc, totiž v správach a recenziách, sú príspevky, ktoré účinne napomáhajú medzinárodnú spoluprácu právnohistorických bádateľov. V správach sú najmä informácie o medzinárodných konferenciách s právnohistorickým zameraním. Tak sa podrobne referuje aj o konferencii k dejinám právnickej vzdelanosti na Slovensku, ktorá bola r. 1971 v Smoleniciach. Počnúc od tretieho zväzku sú v rubrike správ aj diskusné príspevky. Osobitne na medzinárodnú spoluprácu sú zamerané podrobné recenzie takmer výlučne o zahraničnej literárnej produkcii. Popredné miesto tu zaberá francúzska literatúra z Francúzska a Belgicka, ale aj maďarská, poľská, bulharská, nemecká, rakúska a talianska.

Z uverejnených štúdií žiada sa tu poukázať na tie, čo pochádzajú od právnych historikov, ktorí sú známi našim právnym historikom z účasti na právnohistorických konferenciách konaných v Československu. E. C e r n e a sledoval vplyvy byzantského a rímskeho práva na starodávne rumunské právo. Poukázal na šírenie tzv. valašského práva, ktoré sa vyskytovalo aj na Slovensku a na Morave. V. G i o n e a skúmal neplatnosť právnych úkonov vykonaných "in fraudem creditoris" v rumunskom občianskom práve v 19. st. Rozoberal koncepciu trestného činu vlastizrady v 15.-17. st. v Rumunsku. Analyzoval všeobecný vývoj vlastníckeho práva s osobitným zreteľom na Rumunsko v 10.-17. st. Riešil príčiny rozkladu spoločenstva pôdy na vidieku vo Valašsku a Moldavsku v 16.-19. st. Medzičasom zosnulý A. H e r l e a sa zaoberal orgánmi uhorského trestného práva v procesnom konaní, zvanými "biloti", s osobitným zreteľom na Sedmohradsko v 12.-13. st. Hodnotil postavenie a činnosť krajinského snemu Sedmohradska v 16.-19. st. V diskusnom príspevku uvažoval o vzťahu medzi sociálnymi ustanovizňami a hmotnou kultúrou. Dokazoval, že v starom rumunskom práve sa ordálie nevyskytovali. V. S o t r o p a ukázal, že aj staré rumunské právo vykazuje znaky vplyvu rímskeho práva. Skúmal dejiny folklórneho "trhu na dievky", ktorý sa udržal v horských častiach Rumunska až do teraz ako forma na sprostredkovanie manželstva. Dokazoval, že v ľudovom práve Rumunska sa zachovala až do 20. st. tzv. "fraternizácie."

Podľa obsahu príspevkov sa v týchto ročníkoch venoval široký priestor právnohistorickému výskumu obdobia feudalizmu. No popritom zreteľ bádateľov vyúsťoval do kontinuity s obdobiť kapitalizmu. Tak sa poskytuje ucelený obraz o skúmaných javoch v rozpätí takmer tisícročia, čo súčasne napomáha rozvíjať komparatívne hľadisko, ktorému venujú rumunskí právni historici veľkú pozornosť.

Karpat

Jean Gaudemet, Sociétés et Mariage; - Collection: Recherches institutionnelles, série: Institutions et Histoire, tome 4, Cerdic-Publications Strasbourg 1980; str. 495

K padesátému výročí vědecké činnosti jednoho z nejvýznamnějších současných historiků práva Jeana Gaudemeta, profesora římského práva na univerzitě v Paříži a dlouholetého předsedy Mezinárodní komise pro dějiny práva a Société Jean Bodin, vydal Centre de Recherches et de Documentation des Institutions Chrétiennes (CERDIC) ve Štrasburku pozoruhodný soubor jeho šestnácti studií o manželství a právu manželském. Autor, stejně vynikající kanonista jako romanista, nehledí na instituci manželství jen z hlediska její právní úpravy, nýbrž chápe ji také jako otázku sociologického bádání a sleduje i společenské prostředí, v němž se manželské právo tvoří. Z uveřejněných prací je čtrnáct převzato jako reprinty z různých vědeckých revuí z let 1949 až 1976, závěrečná studie Sociétés et Mariage, která také dala souhrnný název celému svazku, se uveřejňuje poprvé stejně jako výběrová mezinárodní bibliografie k dějinám manželství, zabírající 23 stran tisku, kterou sestavil autor spolu se svou žačkou Marie Zimmermann, čelnou spolupracovnicí CERDICu.

V časovém rozsahu se uveřejněné studie zabývají různými etapami a aspekty manželského práva od antiky po 17. století, tedy téměř v dvoutisíciletém vývoji. To ukazuje i autorovu imponující všestrannost v práci s prameny nejrozličnější proveniencí a stářím, ať již původu římského, kanonického či novějších práv národních, i hloubku jeho pojetí, která vynikne tím více, že většina článků obsahuje i velmi pracné detailní rozbor a srovnání pramenů a institucí. Při studiu dějin manželství v budoucnu bude nemožné se obejít bez cenných Gaudemetových studií, jejichž souborné vydání lze proto vřele uvítat.

Ke jř

Miloslava Melanová, Michal Svatoš, Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622. Univerzita Karlova, Praha 1979, s. 106

Anotovaný svazek je prvním dílem Bibliografie k dějinám Univerzity Karlovy, který má obsáhnout prameny a literaturu k dějinám pražské univerzity od jejího založení až do současné doby. Právě vyšlý svazek podává soupis bibliografických přehledů, edicí pramenů, soupisů pramenů a literatury k dějinám univerzity do roku 1622. Autoři zvolili

za mezník ve vývoji univerzity tento rok, který znamená konec samostatnosti karolinské akademie a začátek nového, jezuitského období.

Bibliografie navazuje na starší bibliografické přehledy (např. W. Erman - E. Horn) k dějinám středověkých univerzit. Překonává je však zachycením všech základních pramenů a literatury k dějinám pražské univerzity. Zahrnuje prameny a literaturu naší i zahraniční provenience s údaji převážně historickými, které ovšem často zasahují i do právní historie a pomocných věd historických. Jde přitom o bibliografii výběrovou, nejsou zde např. zařazeny, až na malé výjimky, práce uveřejněné v denním tisku.

Těžiště Bibliografie tvoří tématické zpracování literatury podle věcných hesel, která jsou koncipována velmi široce. Tím se zabráňuje překrývání některých údajů a opakování záznamů. Bylo přihlédnuto i k chronologickému řazení věcných hesel, v jehož rámci jsou bibliografické položky uspořádány abecedně. Bibliografie je opatřena seznamem použitých zkratk, rejstříkem autorů a rejstříkem jmen.

Pro badatele na úseku dějin pražské univerzity je nová bibliografie velmi dobrou orientační pomůckou, zvláště když autoři přihlíželi k vývoji pražské univerzity i v kontextu s vývojem jiných evropských univerzit.

Adamová

Bogdan Lesiński - Władysław Rozwadowski, Historia prawa, Warszawa - Poznań 1980, 2. vyd., 402 str.

V socialistickém Polsku byla v roce 1975 uskutečněna pronikavá reforma právnických studií, při níž bylo mezi jiným podstatně omezeno studium dějin státu a práva. Byl zaveden nový předmět s názvem "Historia prawa", do něhož byly spojeny výklady o právu římském, všeobecné právní dějiny i dějiny práva v Polsku, vše to s vyústěním k právu socialistickému. Pro všechny právnické fakulty byla vypracována jednotná povinná učební osnova tohoto předmětu a zavedena společná, jednotná učební pomůcka, jejíž nové vydání (1. vyd. vyšlo 1978) nese označení uvedené v čele této anotace.

Oba autoři, docenti právnické fakulty univerzity v Poznani, maximálně vyhověli restriktivním požadavkům, jak je vydalo "Ministerstvo věd, vysokých škol a techniky", vyžadující zároveň, aby na římské právo připadla více než polovina lekcí. K monstróznímu vyučovacímu předmětu vznikl tak neméně monstrózní studijní text (autoři sami jej

označují jako "podrecznik - skrypt"), který představuje jakousi encyklopedii hlavních dat z dějin práva počínaje nejstaršími kulturami starověku, přes enormně prevaluující výklady o institucích římského práva, přes celý feudalismus až k nejnějnějším údajům z epochy kapitalismu. V žádném případě nejde tu o syntézu, ale o výtahy z vybraných partií světových právních dějin, výtahy fragmentární, deskriptivní, povšechně orientující.

Pro epochu otrokářské společnosti dominuje v příručce právo římské (§§ 6 - 71, str. 42-200, z pera Wł. Rozwadowského), zatímco o ostatních oblastech (přední Asie, Řecko, Egypt) jsou jen nejnějnější zmínky. Pro celé další dějiny (autor B. Lesiński) jsou vybrána hlavní právněhistorická data jen o oblastech pozdější Francie, Německa, Anglie, habsburského soustátí ("Austria"), Spojených států severoamerických, islamu (6 str.) a Polska. Polské právní dějiny v tomto kontextu ustupují silně do pozadí. Je jim věnováno vcelku jen necelých 50 stránek (§§ 108 - 126, 152 - 155)!

Je třeba uznat, že autoři v daných limitech a možnostech podali pozoruhodný výkon. Předností textu je jasná dikce, ovšem za cenu značné simplifikace historických a vývojových procesů. Ztrácí se tu zejména souvislost s dějinami s t á t u a tím i s dějinami třídních bojů, jak se výrazně projevují v revolučních hnutích a politických převratech. Hlavním nedostatkem je ovšem disproportionálnost, která byla autorům vnucena shora. Svou daň si zřejmě také vyžádal spěch při sestavování textu. Tak při výkladu o zákoníku pro česko-rakouské soustátí z r. 1811 vypadlo závažné adjektivum "bürgerliches" (§ 132, str. 347). Na str. 302 je např. opominuta kodifikace českého zemského práva počínaje rokem 1500. V téže souvislosti je Všehrd nepřesně třídně označen jako "šlechtic" apod.

V každém případě je příručka, kterou takto anotujeme, zajímavým experimentem, na jehož další osudy s napětím čekáme.

Vaněček